
Andrej Fonotov – Viktorija Kiszzeleva – Szergej Kozirjev

A tudomány sorsa az orosz társadalomban
– 1. rész

Mi az oka annak, hogy a civilizációs verseny nálunk mindig az archaizáció modernizációjával végződött

A szerzőkről: Andrej Georgijevics Fonotov a közgazdaságtudományok doktora, a moszkvai Gazdasági Főiskola (Nemzeti Kutatóegyetem) professzora; Viktória Viktorovna Kiszzeleva a közgazdaságtudományok doktora, a moszkvai Gazdasági Főiskola (Nemzeti Kutatóegyetem) professzora; Szergej Vasziljevics Kozirjev a fizikai és matematikai tudományok kandidátusa, a Szentpétervári Műszaki Egyetem professzora, a Szentpétervári Tudósszövetség vezetőségi tagja.

Napjainkban a termelési folyamatok és az orosz gazdaság teljesen elszakadtak az új technológiákra, termékekre és szolgáltatásokra irányuló tudományos kutatásoktól, és nem felelnek meg a hangoztatott célkitűzéseknek. Egy ilyesfajta kölcsönhatás megteremtése végig probléma maradt a posztsovjeti korszakban is.

A dolgok ilyen alakulása ellentmondásosnak tűnhet, ha figyelembe vesszük azt az utat, amelyet az ország a huszadik században tudományos-technikai fejlődése során bejárt. Mindazonáltal, ha figyelmesebben tanulmányozzuk a Szovjetunió tudománypolitikájának céljait, feladatait, megnyilvánulásait és módszereit, továbbá helyét a döntéshozatal általános rendszerében, akkor világosabban láthatjuk, hogy a modern Oroszországban milyen vitatható szerepet tölt be a tudomány.

Modernizáció vagy archaizáció?

Oroszország történelmi útjának sajátossága azokban a hirtelen váltásokban rejlik, melyek a tartós stagnálás és pangás, illetve a viharos és felfokozott fejlődés korszakai közt zajlanak; az utóbbi rendszerint a mozgósítási módszerekre építő külső fenyegetésre történt. E mozgósítási folyamatok főszereplőjeként mindig az orosz – a huszadik században pedig – a szovjet állam jelent meg.

Ez a már szinte hajszának is nevezhető civilizációs verseny a hivatalos és magánjellegű intézmények színvonalának romlásával, a fejlődés tökéletlenségével, valamint a társadalom működésének bizonyos szociális, termelési, szellemi, kulturális és lelki hiányosságaival járt együtt. Történelmi sajátosságaink nagyban meghatározzák az ország modernizációjának módszereit és irányvonalát; ennek első lépése az ország kezdeti és a kívánt állapotának tárgyilagossági értékelése, mely nem mindig egyértelmű.

Így az orosz történészek mindeztidáig nem tudtak egységes álláspontot kialakítani az ország fejlődésének feudális korszakáról abban a kérdésben, hogy milyen mértékben különbözött a hazai szolgáltató nemesség a nyugat-európai vazallusoktól: a szolgálat fejében szétosztott földbirtokok nem hasonlíthatók az európai hűbértartásokhoz. A történelmi összehasonlításban rövidnek számító korszak a jobbágyfelszabadítás után (1861–1917) nem engedte meg a kapitalista viszonyok megszilárdulását; ezeket felszínre jellemezték könnyen elsöpörte az 1917-es forradalom.

A rosszul beállított történelmi irányvonalak következtében tévesen mérték be a tényleges fejlesztési irányokat és hamis célokat fogalmaztak meg. Ily módon elfogadott az 1917-es nagy októberi szocialista forradalom és az 1789-es nagy francia forradalom

között közvetlen párhuzamokat húzni. A két ország modernizációja szempontjából ezek a forradalmak teljesen másra irányultak. A francia forradalom megsemmisítette a kapitalista fejlődés útjában lévő akadályokat; ezt a társadalmi megmozdulást a harmadik rend idézte elő, mely új uralkodó osztályként lépett fel.

Az októberi forradalom hajtóereje az orosz parasztság volt: a szegény- és középaraszti réteg lépett fel az ország kapitalista modernizációja ellen. Azaz, a látszólag haladó követelések (nyolcolós munkanap, általános választójog, a nemek közti egyenlőség) ellenére ez konzervatív reakció volt a gyors társadalmi-gazdasági változásokra, melyek túl korán érkeztek, és meghaladták a lakosság jelentős részének társadalmi alkalmazkodóképességét. Az 1917-es forradalom lényegét (de nem méreteit) tekintve az 1978-as iráni forradalomhoz hasonló, amely a Reza Pahlavi sah vezette fentről indított korszerűsítés ellen robbant ki.

A huszadik században abban állt Oroszország és a Szovjetunió fejlődési sajátossága, hogy a korszerűsítés kísérlete, melynek alapvető eszköze az iparosítás volt, a társadalom egyes területein különböző irányú változások közepette valósult meg: előbbre lépés úgy történt egyes szféráiban, melyek megőrizték a haladás – az előző korszakból átörökölt – tehetetlenségi erejét, hogy eközben más területeken teljes archaizálás volt megfigyelhető.

A történelmi tapasztalatok arról tanúskodnak, hogy az Európában a 16–19. században megvalósuló ipari modernizáció élén a burzsoázia állt, amely saját vállalkozói potenciálját bevetve társadalmi, kulturális, vallási, tudományos és műszaki újítások sorát halmozta fel, gondolta ki és valósította meg, egy teljesen új civilizációt teremtve. Még ha figyelembe is vesszük a burzsoázia történelmi arénába lépését kísérő összes negatívumot, akkor sem lehet elvitatni a tényt, hogy a legfejlettebb országokban a jelenkorra elért haladás mértéke nagyrészt ennek a rétegnek az érdeme.

1917-ben az orosz társadalom nemcsak a legfejlettebb és legtevékenyebb osztályát veszítette el, hanem annak megsemmisülésével a – bár még kialakulatlan és tökéletlen, de ugyanakkor – haladó intézményrendszere is veszendőbe ment. Ez utóbbit egy meglehetősen primitív igazgatási-parancsuralmi rendszer váltotta fel, amely az új viszonyok között a feudalizmus hatalmi berendezkedését elevenítette fel.

A társadalmi és politikai berendezkedés erőszakos megváltoztatásának súlyos következményei voltak, és ezek máig érezhetőek. A saját korához képest fejlett tudományra, oktatásra, kultúrára és műszaki-termelési viszonyokra ettől kezdve rányomta bélyegét az állami irányítás archaizáló jellege, a visszamaradt politikai rendszer és az eltorzult társadalmi szerkezet. Az ellentét a társadalom haladó rétegei és az azokat szabályozni akaró archaizáló politikai és irányító rendszerek között feszült.

Az az állam, mely időben ennyire különböző társadalmi szerkezeteket és hatalmi mechanizmusokat egyesített magában, történelmi szempontból sajátos társadalmi kiméraként jellemezhető. (A biológiában azokat az állatokat vagy növényeket nevezik kimérának, amelyeknek különböző sejtjei genetikailag eltérő állománnyal rendelkeznek szemben a természetes szervezetekkel, amelyeknél minden sejt ugyanazt a génállományt tartalmazza. A kimérák mutációk, a sejtek újrendeződése és rendellenes osztódása révén keletkeznek.) Amennyiben nem pusztul el egy ilyen, daganatként terjeszkedő állam, a megkövetelt működőképesség csak rendkívüli erőfeszítések árán lehetséges – ez vált végül a Szovjetunió működésének napi gyakorlatává.

Hasonló logikával érthetővé válik az erőltetett szovjet iparosítás, mely – személytelen jellegéből adódóan – a hatalmától megfosztott burzsoázia szemében nem is tűnhetett másnak. Egy hasonló társadalmi kiméra kezei közt – társadalmi alapok és megfelelő intézményi háttér hiányában – zajló korszerűsítési kísérlet szabta meg a szovjet öt éves

tervek műszaki irányultságát; ezek a tervek bürokratizálódással, elnyomó jellegű adminisztrációval és a fejlődés társadalmi erőforrásainak viszonylag gyors kimerülésével jártak együtt, mivel nélkülözték a társadalmi és kulturális alapokat.

Az orosz modernizációs kísérletek története azt mutatja, hogy a múltban egyetlen egyet sem valósítottak meg közülük teljes egészében (l. például: P. N. Miljukov: *Vázlatok az orosz kultúra történetéről, Очерки по истории русской культуры*, Szentpétervár, 1909, 6. kiadás, 1. rész). Ezért a fejlődési utak keresése közben figyelembe kell venni ezt a folytonos befejezetlenséget. Ellenkező esetben az orosz modernizáció ismételt technokrata kampánnyá fajulhat, mely az állam gyámkodásával több-kevesebb sikerhez vezethet – ahogy ma is ez megy végbe innováció-alapú gazdaságfejlesztés címén.

A szovjet tudomány kezdőtökéje

A fentebb elmondottaknak segíteniük kell az orosz és a szovjet tudomány által bejárt út sajátosságainak megértésében és azon erőforrásainak értékelésében, melyekkel az ország modernizációs gondjain akar felülkerekedni.

A fényes jövőt építő számtalan program és tervezet fejlesztői rendszerint úgy tekintik az innovációkat, mint korunk valamennyi baját meggyógyító csodaszert, mely a fejlett országokban a termelés és a társadalom valamennyi pontján érzeteti hatékonyságát. Ugyanakkor elfeledkezünk arról, hogy az innováció megszületéséhez bizonyos társadalmi-gazdasági és politikai feltételek kelljenek, és igazán hatékony működéséhez is csak ilyen feltételek meglétére van szükség. A kezdeti feltételek hiánya azonban megnehezíti, vagy éppen meggátolja a tudományban és az innovációkban rejlő lehetőségek kibontakozását. Az archaizáló körülmények lehúzó hatásaként a tudomány intézményének pontosan ez a fajta fokozatos szétzüllesztése figyelhető meg az utóbbi száz évben.

Az Orosz Birodalomban [ez volt Oroszország hivatalos elnevezése 1721 és

1917 között] még a forradalom előtt egyeduralmi helyzetből történt a tudomány irányítása. 1802-ben megalakult az Oktatási Minisztérium, 1803-ban pedig ennek lett alárendelve a Tudományos Akadémia, és két évszázaddal később minden átszervezés ellenére ma is fennáll az Oktatási és Tudományos Minisztérium, és ugyanazt a szerepet tölti be, mint a tizenkilencedik században – kisebb-nagyobb korszerűsítésekkel.

Annak a társadalmi-gazdasági közegnek a megértéséhez, melyben a tudomány kifejlődött, látnunk kell az Orosz Birodalom világgazdaságban elfoglalt helyét ahhoz, hogy kimutathassuk a szovjet tudomány „kezdőtökéjét”.

A végnapjait élő Orosz Birodalom az 1913-as utolsó „békeévben” a világ GDP-jének a 9 százalékát adta, azaz egy szinten volt Németországgal. Ugyanakkor az egy főre jutó GDP aránya három és félszer kevesebb volt, mint az Amerikai Egyesült Államokban. Eközben gyors ütemben fejlődött a gazdaság, és ezt a fejlődési irányt tartva Oroszország – a szakértők véleménye szerint a termelt mennyiség alapján – második helyet foglalhatott volna el az USA után. (L. *Világgazdaság. Általános tendenciák száz év viszonylatában, Мировая экономика. Глобальные тенденции за 100 лет* [szerk.: I. Sz. Koroljov, IMEMO, Világgazdasági és Nemzetközi Kapcsolatok Intézet, Moszkva: Nauka, 2003].)

Hasonlóképpen, a huszadik század elején a nemzetközi tudományos közösség által elismert orosz tudósok – D. I. Mengyelejev, V. I. Vernadskij, N. D. Zelinszkij kémikusok, I. P. Pavlov fiziológus, K. A. Tyimirjavez botanikus, A. N. Kirilov hajóépítő mérnök – kidolgozták a termelőerők fejlesztésének projektjeit, az ipari alkalmazott kutatások megszervezését, és olyan új tudományos intézetek létrehozását mozdították elő, mint például a Tudományos Akadémia Lomonoszov Intézete, illetve fizikai, biológiai és kémiai Kutatóintézetek Moszkvában. 1915–1917-ben felvetődött a kőolajat vizs-

gáló fizikai-kémiai laboratóriumok és elméleti és alkalmazott kémiai kutatóintézetek tervezete. Már 1916-ban felmerült az elképzelés a tudományos intézmények állami hálózatának megszervezéséről (V. I. Vernadskij: A kutatóintézetek állami hálózatáról [Jelentés a KEPSZ {természetes termelőerőket kutató bizottság} tevékenységéről], О государственной сети исследовательских институтов // Отчеты о деятельности КЕПС 8. szám, Petrográd, 1917).

A huszadik század elejének társadalmi tragédiái utáni első években a tudomány a haladás motorjaként jelentősen hozzájárult a történészek által „socialista iparosításnak” nevezett folyamat előkészítéséhez és kibontakozásához. A tizenkilencedik század végének – huszadik század elejének forradalmi hangulata a társadalmi átalakításokról szóló socialista tervezetek egész sorozatát hívta életre, melyek ezt a problémát valóságos tudományos-technikai, gazdasági és politikai alapokra helyezték.

Ennek a megközelítésnek szép példája Oroszország villamosításának állami terve (GOELRO-terv), melynek nagyszabású elgondolása, a fejlesztés céljainak nagyságrendje, a nehézségek számbavételének alapossága és az átfogó tervezés még ma is, majdnem egy évszázaddal később lélegzetelállítóan tűnik. A GOELRO kidolgozói úgy vélték, lehetetlen a gazdasági tervezést a villamosítás útjára állítani anélkül, hogy ne vennék számításba a gazdaság egészének a kilátásait. Ezzel a szemléletmóddal összhangban a GOELRO-terv pontos iránymutatókat jelölt ki a tudományos és műszaki élet számára, rendelkezések részletes gyűjteményével kiegészítve azokat, mintát szolgáltatva korunk célirányos, összetett tudományos-technikai programtervezeteinek.

A tudomány és a technika fejlesztésének tervszerű irányítása az első kezdetleges lépések után egyre erősebb szervezeti támogatást kapott a forradalom utáni Oroszországban. Az állami irányítás terén elsőként jöttek létre és kezdtek meg tevékenységü-

ket olyan intézmények, mint a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács tudományos-technikai osztálya (научно-технический отдел Высшего совета народного хозяйства) vagy az Oktatásügyi Népbizottság kutatási részlege, a Glavnauka.

Óriási jelentőséggel bírt a kibontakozó kulturális forradalom és az olyan nagyszerű társadalmi vívmányok, mint az ingyenes hozzáférés az oktatás minden szintjéhez. A cári Oroszországban az oktatásra szánt állami kiadások 1913-ban érték el csúcspontjukat a bruttó hazai össztermék két százalékát kitevé, amely a kor fejlett országaira jellemző támogatási szintek felett meg (GDP-jének nagyobb arányát csak Japán és Németország fordította oktatásra: 2,5, illetve 2,1 százalékot.) A Szovjetunióban az oktatásra szánt állami kiadások szintje a GDP 0,9 százalékára esett vissza az 1923–1924-es évben, és 5,6 százalékára emelkedett 1938-ban; legmagasabb értékét – 6,4 százalékát – 1947-ben érte el. Az 1980-as évek közepén azonban az oktatásra előirányzott összegeket a GDP 3,6 százalékára csökkentették (Gyigiyenko D. V.: *A szellemi teljesítményre épülő gazdaság: az emberi erőforrás az orosz és a világméretű társadalmi-gazdasági fejlődésben, Интеллектуалоемкая экономика: человеческий капитал в российском и мировом социально-экономическом развитии*, Szentpétervár, 2015).

Az egész szovjet történelem során megfigyelhető volt a tudományos kutatásra és fejlesztésre szánt kiadások folyamatos növekedése; a legnagyobb ütemű növekedés azonban a háború utáni korszaktól egészen a 1980-as évek közepéig zajlott. 1979-ben a kutatásra és fejlesztésre fordított valamennyi forrás összessége (a vállalatok saját forrásait is beleszámítva) elérte a GDP 3,5 százalékát, amely az egyik legmagasabb mutató volt a világon.

Ezt követően azonban az állami támogatások folyamatos növekedése ellenére, mely 1989-ben elérte a GDP 2,03 százalékát, az elkülönített állami forrásokból egyre kevesebb jutott, és ez meghatározta a kuta-

tás-fejlesztésre szánt összegek hosszú távú csökkenését. Jelenleg ennek a területnek az állami támogatása a GDP 1,1-1,2 százaléka körül ingadozik.

„Egészen a teljes erkölcsi megsemmisülésig”
Azonban mindezek és más társadalmi vívmányok – még így is tekintélyes listájának – dacára sem sikerült sem a Szovjetunióknak, sem pedig a posztszovjet Oroszországnak a tudásalapú gazdaságba való átmenetet megvalósítania. Ennek az okai a szovjet társadalom nagymértékű archaizációjában gyökereznek. Emiatt a modernizáció és a növekedés meglévő hajtóerői meggyengültek és veszteni kezdtek hatékonyságukból. Mindezt bizonyítandó, forduljunk ismét a történelemhez.

Az 1920-as – 1930-as évek szovjet vezetésére mindenképpen helyes célt tűzött ki maga elé: kora tudományos-technikai erőforrásaiknak nem túl gazdag tárházát akarta teljes mértékben kihasználni olyan sürgető társadalmi-gazdasági gondok orvoslására, melyeknek értelmezése megosztotta a tudományos közösséget. A véleménykülönbségek oka az volt, hogy az ország fejlesztésének politikai-ideológiai alapon megfogalmazott céljai és feladatai mögött nem állt komoly tudományos háttér, ezek meglehetősen vitathatóak voltak, és nem ritkán a valóságtól nyíltan elrugaszkodott szemléletről, elvtelen politizálásról és tudatlanságról árulkodtak.

Hogy a kutatók gondolkodását „helyes mederbe” tereljék, és hogy a tudományos közösség hangja a pártérdekeknek megfelelően szóljon, 1927-ben életre hívták a tudományos tevékenységet a hivatalos ideológia mentén megszervező VARNITSZO-t, mely a tudományos és műszaki dolgozók szocializmus építését elősegítő össz-szövetségi szervezete volt. Ez a „segítő tevékenység” a nem rendszerhű tudósok elleni „harc” különböző formáit jelentette, kezdve hitelességük tudományos körökben való aláásásától „a társadalmi ki-pellengérezéssel és elszigeteléssel járó harcos támadásokig (melynek során a tudóst eltávolították munkahelyéről); azok ellen pedig, akik nem ismerték el a VARNITSZO-t, nyílt és lep-

zetetlen harcot indítottak, teljes erkölcsi megsemmisítésükig”. (Korovin E.: *Ártó tudósok és a VARNITSZO feladatai, Ученые вредители и задачи ВАРНИТСО*, VARNITSZO, 1930, 9–10. szám).

A szervezet moszkvai ága már 1930 májusában jóváhagyta a szabotázs elleni harc módszereiről szóló ajánlást. A VARNITSZO egyik vezetője, B. I. Zbarszkij a következő jelmonddal állt elő: „A szabotázások feltárásában versenybe szállunk az OGPU-val”. Csak emlékeztetőül: az OGPU – Egyesített Állami Politikai Igazgatóság (Объединенное государственное политическое управление) – a Szovjetunió fő politikai titkosszolgálatára volt 1923 és 1934 között. A nem sokkal ezután következő „sahti bányászok ügye” (az egykori mensevik mérnököknek rendezett 1928-as kirakatper) és a „Prompartijija ügye” (az 1930-as nagy ipari szabotázspert) megmutatta, hogy az „erkölcsi megsemmisítés” csak félmegoldásnak bizonyult. 1929–1931-ben a koholt vádak alapján rendezett ún. „Tudományos Akadémia-ügy” koncepció per nyomán több mint száz embert tartóztattak le.

Innentől kezdve számítható az a politika, amelyben a tudomány teljesen az államnak rendelődik alá. Ennek elkerülhetetlen következményeként politikai szempontok kerekedtek az objektív igazságkeresés fölé, és ez olyan tudományos területeket lehetetlenített el, mint a genetika, a kibernetika és a humán tudományágak egész sora (szociológia, a különböző gazdaságtudományok, filozófia, pszichológia stb.) S bár az 1950-es évek közepétől a szovjet tudósok olyan feltételek között dolgoztak, amelyek már mentesek voltak a sztálini elnyomás borzalmaiktól, továbbra is megmaradt az államtól való függés; pusztán jelentéktelen változások voltak érzékelhetők egy-egy új vezető megjelenésekor – az 1950-es és 1960-as évek határán megfigyelhető politikai enyhüléstől az 1980-as évek patthelyzetéig.

Pjotr Kapica akadémikus, Nobel-díjas atomfizikus így írt egyik Nyikita Hruscsovhoz címzett levelében: „A mi országunkban a tudósokat megfélemlítették, sokszor és sokukat okatlanul «ostoroztak»,

és többre becstülték a «zöldfülű» tudóst a «zseninél». (Kapica, P. L.: Öt levél Ny. Sz. Hruscsovhoz, Známlja [folyóirat] 1989, 5. szám, 202. oldal)

Mindamellet, Joseph Ben-David tudománytörténész feltételezi, hogy a Szovjetunióban a tudományos tevékenység fontos eleme rejlett abban a lehetőségben, hogy a saját munkában a „értékrendszerek valóságos kifejeződését látták, szemben a gazdasági és

politikai élet gyakorlatának fonákságaival és hiányosságaival”. (Ben-David J.: *A tudós szerepe a társadalomban, Роль ученого в обществе*. Moszkva, 2014). Feltételezhető, hogy az „igazi” értékek átörökítésének leg-ragyogóbb példáit a sztálini „saraskákban” (speciális munkatáborokban) sínylő tudósok adták – erről tanúskodnak Alekszander Szolzsenyicin *A pokol tornáca (В крyзе неpвом)* című regényének lapjai is.

(*Nyezaviszimaja Gazeta*)

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Prof. dr. Balázs Géza nyelvész, néprajzkutató, tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE, Budapest)

Bögel György közgazdász, a Közép-európai Egyetem tanára, a Neumann János Számítógéptudományi Társaság alelnöke

Faragó Péter közvélemény-kutató, Budapest

Fazekas Zsuzsanna doktorandusz (ELTE BTK Atelier – Európai Historiográfia és Társadalomtörténet Doktori Program), Budapest

Dr. Gazdag László nyugalmazott egyetemi docens, Tatabánya

Kapronczay Károly történész, egyetemi tanár, Budapest

Dr. Ménes András közgazdász, Budapest

Nagy Attila PhD pszichológus, szociológus, Budapest

Somogyi Ferenc tanár-közgazdász, Győr

Dr. Tóth János habilitált egyetemi docens, Szeged

valóság

A Tudományos Ismeretterjesztő
Társulat havi folyóirata

2017. november LX. évfolyam 11. szám

Szerkesztőség
1088 Budapest,
Bródy Sándor u. 16.
Postacím:
1431 Budapest, Pf. 176
Telefon: +36-1-327-8965
+36-1-327-8950
Fax: +36-1-327-8969
E-mail: valosag@titnet.hu
Internet: www.valosagonline.hu

Kiadja
a Tudományos Ismeretterjesztő
Társulat
Felelős kiadó
Piróth Eszter igazgató
1088 Budapest,
Bródy Sándor u. 16.

Nyomás
Pauker Nyomda
Felelős vezető
Vértes Gábor

Index: 25 865

ISSN 0324-7228

Támogatóink:
Nemzeti Tehetség Program
Nemzeti Kulturális Alap

 Nemzeti
Tehetség Program

 nka
Nemzeti Kulturális Alap

Szerkesztőbizottság
Benkő Samu
Bogár László
D. Molnár István
Harmati István
Kapronczay Károly
Pomogáts Béla
Simon Tamás
Tardy János
Tellér Gyula

Főszerkesztő
Tókéczki László

Szerkesztők
Cseresnyés Márk
Kengyel Péter
Kucsera Tamás Gergely

Szerkesztőségi irodavezető
Czucka Éva

Előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: +36-1-767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu, eshop.posta.hu,
vagy megvásárolható a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnál: +36-1-327-8950, titlap@telc.hu.
Árusításban kapható a Lapker Zrt. árusítóhelyein.

Tisztelt Előfizetőink!

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat 1841-ben jött létre a tudományos ismeretek népszerűsítésére, a magyar társadalom tudásszintjének emelésére. Ennek szolgálatában indította el a Társulat sok évtizede ismeretterjesztő folyóiratait, melyek nélkülözhetetlenné váltak az utóbbi fél évszázad iskolai oktatásában, a tudományos igényű, korszerű ismeretközlésben. A természettudományi és társadalomtudományi tudás terjesztése céljából, mindent megteszünk annak érdekében, hogy lapjaink minél szélesebb közönséghez és minél kedvezőbb áron jussanak el. Ezt szolgálja 2017. évi akciónk, melynek keretén belül a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat által kiadott lapok – az Élet és Tudomány, a Természet Világa és a Valóság – együtt kedvezményesen fizethetők elő. Célunk, hogy Előfizetőink minél kisebb ráfordítással jussanak hozzá a tudomány legújabb eredményeihez, több lap együttes előfizetése csökkenti az Önök eddigi költségeit.

A következő előfizetői csomagokat ajánljuk:

Élet és Tudomány, Természet Világa és Valóság együttes előfizetés:

Egy évre: 32 640 Ft helyett 22 800 Ft
Fél évre: 16 860 Ft helyett 12 120 Ft

Élet és Tudomány és Természet Világa együttes előfizetés:

Egy évre: 24 240 Ft helyett 18 000 Ft
Fél évre: 12 660 Ft helyett 9660 Ft

Élet és Tudomány és Valóság együttes előfizetés:

Egy évre: 24 600 Ft helyett 18 240 Ft
Fél évre: 12 660 Ft helyett 9840 Ft

Természet Világa és Valóság együttes előfizetés:

Egy évre: 16 440 Ft helyett 10 920 Ft
Fél évre: 8400 Ft helyett 5760 Ft

Akciónk a 2017. évre szóló, egyéves és féléves előfizetésekre érvényes!

A TIT-lapok előfizethetők a Magyar Posta Zrt.-nél:

- személyesen a postahelyeken és a kézbesítőnél
 - telefonon: +36-1-767-8262
- e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu
 - interneten: eshop.posta.hu
- levélben: MP Zrt., 1900 Budapest

A 2015. évi és az azelőtti lapszámaink kedvezményesen, 500 forintos áron vásárolhatók meg a szerkesztőségben.

Ára: 790 Ft • Előfizetéssel: 700 Ft

nka
Nemzeti Kulturális Alap

